

عنوان اثر: بحران جامعه‌شناسی غرب
مؤلف / مترجم: آلوین گلدنر / فریده ممتاز
ناشر / سال نشر: شرکت انتشار / ۱۳۶۸

معرفی، نقد و بررسی

آلوین گلدنر را می‌توان مانند متفکرانی چون سی‌رایت میلز و هربرت مارکوزه دانست که ناگهان در مقابل سنت جامعه‌شناسی کسانی چون تالکوت پارسونز دست به قیام زده‌اند. به‌خصوص که پس از بحران فرهنگی عمیق جامعه‌امریکایی قیام برضد جامعه‌شناسی سنتی در میان جامعه‌شناسان جوان و روشنفکران معمول شد.

گلدنر در کتاب خود، علاوه بر اشاره به فضای بحرانی دهه‌های ۶۰ و ۷۰، ریشه‌های تاریخی، اجتماعی و طبقاتی جامعه‌شناسی از مثبت‌گرایی تا کارکردگرایی و بعضی از نظریه‌های جدیدتر را به شیوه‌ای انتقادی تحلیل و بررسی می‌کنند. آنچه که اثر گلدنر را جالب توجه می‌سازد، نگرش وی به جامعه‌شناسی از دیدگاه جامعه‌شناسی است. گلدنر نه تنها نظریه‌های جامعه‌شناسی را آزاد از ارزش نمی‌داند، بلکه تأکید جامعه‌شناسان بر روش‌های تجربی بی‌طرف را نیز مورد سؤال قرار می‌دهد.

شاید بتوان گفت که گلدنر بر بحران قریب‌الوقوع جامعه‌شناسی غرب زیاده از حد تأکید کرده است، چرا که پس از گذشت یک دهه، جامعه‌شناسی نه در امریکا و نه در شوروی دستخوش تحولات بنیادی نشده است، هر چند، احتمال پیدایش نگرش‌های نو همیشه وجود دارد. در هر حال، پیشنهاد گلدنر برای تدوین جامعه‌شناسی بازاندیشانه به عنوان پاسخی به بحران در جامعه‌شناسی جالب و در خور توجه است.

دیدگاه انتقادی وی نسبت به جامعه‌شناسی و جامعه‌شناس، کوششی برای کاوش در خصلت دوگانه جامعه‌شناسی است که هم دارای ابعاد آزادی‌بخش و هم سرکوبگر می‌باشد. هدف گلدر به عنوان یک جامعه‌شناس پیشرو، شکوفا ساختن بعد آزادی‌بخشی جامعه‌شناسی و دوری آگاهانه از اشتباهات گذشته است.

آثار مشابه:

این اثر، در بخش‌هایی با کتاب بینش جامعه‌شناختی، نقدی بر جامعه‌شناسی امریکایی نوشته سی رایت میلز و برخی کتبی که در پی نوشتن این کتاب و سنت پایه‌ریزی شده توسط میلز و گلدر به رشته تحریر در آمده است، مشابه می‌باشد. مانند محاکمه جامعه‌شناسی، دیدگاه‌های رادیکال در جامعه‌شناسی، تحقیق به عنوان نقد اجتماعی، جامعه‌شناسی جدید، قانون کی، نظام کی، جامعه‌شناسی رادیکال، دیالکتیک ایدئولوژی و تکنولوژی و نقد در جامعه‌شناسی امروز.

بررسی شکلی

با بررسی متن ترجمه، در می‌یابیم که شیوه نگارش متن در اکثر قریب به اتفاق موارد، در حد مطلوبی روان، رسا و نسبتاً یکدست می‌نماید و کمتر می‌توان در این اثر حجیم، فصل‌ها یا صفحاتی را پیدا کرد که متن ترجمه مبهم و نارسا باشد. با این وجود، برخی نارسایی‌ها در متن دیده می‌شود؛ مثل: جمله اول بند آخر صفحه ۱۵۷ ثقیل است؛ در جمله بند ۵ صفحه ۳۹ «است» زیاد به-کار رفته؛ در جمله اول صفحه ۹۰ فعل باید منفی باشد و ... رعایت قواعد ویرایش و نگارش نسبت به زمان انتشار کتاب خوب است، اما با توجه به سبک نگارش در حال حاضر، می‌توان گفت در حد ضعیفی است و نواقص متعدد نگارشی و ویرایشی دارد، مانند: کاربرد علامت «،» و «.» و حرف عطف «و»؛ اشتباه حروف نگاری؛ عدم استفاده از علامت «،» در مواقع لازم؛ عدم رعایت فاصله مناسب بین کلمات و علائم. برای نمونه: صفحه ۳، سطر ششم: «فکر و سنت، و آداب و رسوم...»؛ صفحه ۴۴، «می‌پردازند، و افرادی»؛ صفحه ۴۱۶، سطر دوم از آخر صفحه، بعد از کلمه «اجتماعی» علامت «،» لازم دارد. این‌گونه موارد را نیز در سایر صفحات کتاب می‌توان

بحران جامعه‌شناسی غرب ۶۵

دید، به ویژه عدم رعایت فاصله مناسب بین کلمات و علائم. در صفحه ۵۷ complex به اشتباه comple تایپ شده، معادل انگلیسی اختلاف نسل‌ها در صفحه ۵۸ اشتباه است.

کتاب از نظر حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی در حد متوسط است. ضوابط مربوط به صفحه‌آرایی (سرفصله، اندازه حاشیه‌ها، متناسب بودن نوع و اندازه قلم استفاده شده برای متن، تیترو زیرنویس) در حد مطلوبی نیست. نوع قلم به کار رفته قدیمی، اندازه آن و همچنین حاشیه در نظر گرفته شده برای صفحات کم است. نوع کاغذ نامرغوب (گاهی) و از نظر صحافی ضعیف است. طرح خاصی برای روی جلد که با ایده کتاب و موضوع اصلی نویسنده تناسب داشته باشد، در نظر گرفته نشده است.

با توجه به مرجع بودن این اثر، استفاده تحقیقاتی یا تأکید بر بخش‌هایی از آن، مشکل حجم زیاد اثر به‌خصوص در دوره‌های تحصیلات تکمیلی چندان مطرح نیست. ولی برای دوره‌های کارشناسی برای حجم اثر، به هر حال، مانعی برای استفاده به‌شمار می‌آید. البته سطح کتاب متناسب با دوره‌های کارشناسی‌ارشد و بالاتر است.

بررسی محتوایی

با توجه به آشنایی نویسنده در حوزه نظری و پژوهشی جامعه‌شناسی از میانه قرن بیستم به بعد، انتظار می‌رود مفاهیم را به درستی فهمیده و طرح کرده باشد و در اغلب موارد چنین بوده است. اما، در پاره‌ای موارد، در توضیح ادبیات نظریه جامعه‌شناسی و در تشریح نظریه کارکردگرایی ساختاری و مابعد او مانند: نظریه‌های کنش متقابل نمادین، پدیدارشناسی، روش‌شناسی مردمی و مبادله، به‌خاطر درک سوگیرانه خود، مفاهیم یا دیدگاه‌های جامعه‌شناسان این مکاتب را به گونه‌ای جهت‌دار طرح می‌کند که ممکن است از یک نگاه انتقادی ناقص هم به نظر آید. برای مثال، نگاه کنید به: صفحه ۴۱۱. برخی واژه‌ها، برای سؤال بعدی اصلاً ترجمه نشده، مثل: سمبلیزم (ص ۹۲)، پارادایم (ص ۱۴۴)، انتلکتوش (ص ۱۵۸)، اگزستانسیالی (ص ۱۶۰)

مترجم محترم با مدد جستن از همکاران و صاحب‌نظران و تلاش فراوان کوشیده‌اند از معادل‌هایی روشن و رسا و به در موارد زیادی، رایج و مأنوس استفاده کنند. در مواردی، دست به ساختن معادل‌های جدید زده‌اند که ممکن است در خصوص برخی از آنها جای تأمل باشد یا پیشنهاد اصلاحی یا تکمیلی ارائه شود. باید توجه داشت که این اثر در دهه شصت و در روزگاری که هنوز بسیاری از کتاب‌های نظریه‌های جامعه‌شناسی عمده، تألیف یا ترجمه نشده بودند کاری مهم و بزرگ بوده است. در زیر نمونه‌هایی از موارد فوق‌الذکر خواهد آمد، مانند: «جامعه‌شناسی تأملی» (که جامعه‌شناسی بازاندیشانه صحیح‌تر است) فونکسیونالیسم، رادیکالیسم، روش‌شناسی مردمی، (معادل لاتین ذکر نشده است)؛ صفحه ۳۰، «انشعاب مضاعف»؛ صفحه ۴۷، «فرضیات مسلم»، «فرضیات کلی»؛ صفحه ۸۱، «نظریه اصالت سودمندی»؛ صفحه ۱۲۱، «ترمی‌دوری»؛ صفحه ۱۷۶، «پارانویک»، صفحه ۳۱۵، «فرهنگ‌های سایکدلیک» و ... در صفحه ۵۷ معادل بهتر «اختلاف نسل‌ها»، «اختلاف نسبی» است. elitist بهتر است نخبه‌گرا ترجمه شود.

با توجه به نظری و غیردرسی بودن کتاب، طبیعی است که این اثر فاقد آمار، تمرین، آزمون، نقشه و مانند آن باشد، اما از سایر ابزارها مانند: طرح بحث مقدماتی، پیش‌گفتار، مقدمه، ذکر مثال، مسائل تاریخی و شیوه‌های تحلیلی استفاده مناسب شده است.

این کتاب برای هدفی که دنبال کرده است؛ یعنی، نشان دادن وضعیت بحرانی فعلی یا در حال وقوع جامعه‌شناسی در دهه شصت و هفتاد میلادی، جامع است.

به طور کلی محتوای اثر با عنوان و فهرست آن انطباق نسبی دارد. زیرا متأسفانه مترجم محترم شناسنامه کتاب را به درستی و به طور کامل نیاورده‌اند. همچنین عنوان اثر را نسبت به عنوان لاتین آن متفاوت ترجمه کرده‌اند. *The coming Crisis of western sociology* که ترجمه آن، به تعبیر محسن ثلاثی، در ترجمه کتاب ریتزر نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر (بحران آتی جامعه‌شناسی غربی) آمده است یا می‌توان گفت (بحران در حال وقوع یا قریب‌الوقوع جامعه‌شناسی غربی). در نتیجه، محتوای

بحران جامعه‌شناسی غرب ۶۷

اصلی کتاب که تماماً در خدمت عنوان کتاب و هدف نویسنده است، (از مرور انتقادی مثبت‌گرایی اولیه تا کارکردگرایی آمریکایی پارسونزی و نظریه‌های نوظهور بعدی، جریان‌های مارکسیستی و کارکردگرایی‌های رایج در بلوک شرق) با عنوان فارسی آن کاملاً منطبق نیست. به خصوص که نویسنده در فصول انتهایی (مخصوصاً فصل سیزدهم) می‌کوشد، نوعی جامعه‌شناسی منتقد به خود و بازانديشانه را تبلیغ نماید. اما مطالب کتاب با عناوین فصول و فهرست‌های جزئی تا حد زیادی، و نه کاملاً، منطبق است. زیرا بسیاری از تیترهای فرعی کتاب در فهرست آن نیامده است. مانند تیتر «هویت‌های مخفی» در صفحه ۲۷۴، تیتر «آنومی و نهاد‌های مالکیت» در صفحه ۳۵۷.

دردرس «بررسی آثار صاحب‌نظران جامعه‌شناسی»، می‌توان بخش‌هایی از آن را در حد کلی و کنفرانس، معرفی کرد. در درس‌های «نظریه‌های جامعه‌شناسی» به عنوان یک منبع انتقادی، مناسب ارجاع و پژوهش است اما برای تدریس مناسب نیست. بیشتر در دوره تحصیلات تکمیلی قابل استفاده است.

ایده اصلی نویسنده و زمینه‌های فکری و اجتماعی مؤثر در پیدایش آن و همچنین بخش زیادی از مستندات نظری یا تجربی نویسنده به وضعیت جامعه‌شناسی در کشورهای غربی، اعم از سرمایه‌داری و مارکسیستی، به دهه‌های شصت تا هفتاد میلادی برمی‌گردد. لذا از یک نظر مطالب کتاب صرف‌نظر از خصلت نظری آنها، که کمتر کهنه شده است، نسبت به وضعیت امروز جامعه غرب کاملاً روزآمد نیست، اما از جهت دیگر، قرار گرفتن جامعه‌شناسی در خدمت نیازهای دولت‌ها، مجامع رسمی و صاحب قدرت اعم از دولت‌های رفاه یا غیرمتعهد و غیرانتقادی بودن جامعه‌شناسی و ضرورت پیدایش نوعی جریان مستمر خودانتقادی در جامعه‌شناسی معاصر، به خصوص، در جامعه، ما، مطلبی است که همچنان زنده، با اهمیت و قابل دفاع می‌باشد.

این اثر هر چند واجد نوعی افراط‌گرایی در درک و بیان جنبه‌های بحرانی یا محتمل برای بحران جامعه‌شناسی غربی بوده است، اما در روزگار خود، به ویژه با تأکید بر جامعه‌شناسی تأملی یا بازانديشانه و طرح نوعی جامعه‌شناسی،

دارای جنبه‌های نوآورانه‌ای بوده است که البته اینک مانند گذشته نوآورانه جلوه نمی‌کند.

به علاوه، نقد و ارزیابی جامعه‌شناسی مارکسیستی در بلوک شرق و مطالب و نحوه تدوین فصل پایانی کتاب، که علاوه بر داشتن مطالب بنیادی و مروری کلی به جزئی، از شیوه جدیدی بهره می‌گیرد. به این گونه که کار خود را از نگاه ارزیابی می‌کند، گویی گولدرن دیگری کار گولدرن نویسنده اثر را مورد سوال و بررسی انتقادی قرار داده است؛ از دیگر نوآوری‌های کتاب محسوب می‌شود.

نظم منطقی و انسجام مطالب در هر فصل و کل اثر بسیار خوب است و سیر مطالب کتاب از حیث تاریخی و ترتب منطقی مباحث از مکاتب آغازین جامعه‌شناسی تا جامعه‌شناسی آمریکایی میانه قرن بیستم و دهه‌های شصت و هفتاد میلادی و جامعه‌شناسی ایدئولوژیک و جهت‌دار بلوک شرق و سپس تلاش برای جستجوی برون رفت از بحران، قابل قبول، مناسب و منسجم می‌نماید.

کتاب فاقد فهرست منابع است. اما یادداشت‌های پایانی آخر هر فصل، این امر را نشان می‌دهد که از منابع موجود برای تبیین موضوعات مورد بحث به قدر کفایت استفاده شده است.

استنادات و ارجاعات اثر کاملاً خوب است. هر جا که از مأخذی مستقیم یا غیرمستقیم استفاده شده، به مشخصات منبع مزبور ارجاع داده شده است.

جهت‌گیری گولدرن در این اثر، در چارچوب بینش انتقادی با تهرنگی از بینش مارکسیستی‌نو، ضدمثبت‌گرا، ضدکارکردگرا، مبتنی بر نوعی رادیکالیزم تاریخ‌گرایی و جامعه‌شناسی متعهد، یا به گفته وی، تأملی بازاندیشانه است که در پی رسالت آزادسازی و رهایی‌بخشی انسان‌ها از قید و بندهای خودساخته و جامعه‌ساخته می‌باشد.

با توجه به زمان و مکان انتشار این اثر و موضوعی که در پی بررسی آن است، (یعنی بحران نوظهور و فزاینده جامعه‌شناسی غربی در نیمه دوم قرن بیستم)، کار گولدرن مستقیماً به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی ارتباطی پیدا نمی‌کند. اما از آن جهت که نوعی نقد در چارچوب‌های فکری، روشی و

بحران جامعه‌شناسی غرب ۶۹

ارزش‌شناختی جامعه‌شناسی غربی دارد و نوعی علم و نظریهٔ اجتماعی متعهد و مبتنی بر انتقاد از خود و جنبهٔ انعکاسی و بازاندیشانه که و نسبت به ارزش‌های متعالی انسانی در خصوص شناخت متعهد و رهایی‌بخش وفادار است. می‌تواند با ارزش‌های موجود در فرهنگ اسلامی مبتنی بر سوگیری کلی انسان در علم و عمل به سوی ارزش‌های متعالی تأمل و تفکر، مراقبت و انتقاد از خود و کمک به آزادی سعادت‌مندانۀ انسانیت، همسویی‌هایی را بسته به نوع نگرش ما (ناظر و محقق) دربر داشته باشد.

اگر با بینش انتقادی، آن طور که نویسنده خود خواهان است، خوانده شود و نسبت به جنبه‌های ایدئولوژیک یا سوگیرانه نویسنده از تفسیر رویدادها، نظریه‌ها و پیش‌بینی آینده هوشیار باشیم، بیشتر اثری سازنده و روشنگر خواهد بود.

ترجمه کامل و روانی و رسایی در حد بسیار خوب است. امانت‌داری در حد خوب می‌باشد، زیرا نام و شناسنامهٔ کتاب به طور کامل و صحیح ترجمه نشده است.

اصول ترجمه در حفظ یکدستی، روانی و رسایی متن ترجمه شده، مطلوب، از حیث امانت‌داری در حد نسبی و از حیث معادل‌گذاری قابل فهم و متناسب است که با توجه به موقعیت انتشار این ترجمه بسیار خوب رعایت شده است. همچنین مقدمهٔ کوتاه، ولی مفید و معناداری از سوی مترجم در ابتدای اثر و ضمیمهٔ اعلام در انتهای آن افزوده شده است که می‌تواند به ارزش کتاب بیفزاید. در پاورقی‌ها مطلبی توضیحی نیامده و گاه معادل لاتین برخی اصطلاحات یا اسامی ذکر نشده است.

پیشنهادها

برای استفادهٔ بهتر از کتاب در چاپ جدید، ویراستاری ادبی و تخصصی نیاز دارد. به منظور برطرف شدن ابهام برخی از جمله‌ها، تغییر فونت و رسم‌الخط، طراحی روی جلد، تصحیح و اضافه‌شدن معادل‌های اصطلاحات و اسامی و ... همچنین، در انتها واژه‌نامه، کتاب‌نامه و ضمیمهٔ موضوعی نیز تهیه و افزوده شود.

پښتونستان ښار علمي او مطالعاتي مرکز
پښتونستان ښار علمي او مطالعاتي مرکز